

LA CONSCIÈNCIA DE LA PARAULA
EN LES ESTANCES DE CARLES RIBA

EUSTAQUI BARJAU RIU

Ayudante de Clases prácticas, Universidad de Barcelona

En aquest treball, com anunciem en el seu títol, volem fixar la nostra atenció en aquells poemes de C. RIBA en els quals l'operació poètica es fa tema d'ella mateixa: el dolor i el goig de la paraula poètica fets poema pel mateix autor.

El nostre estudi es centra en les *Estances*, d'una forma especial en el primer dels dos llibres en què s'apleguen aquests poemes. Sense que aquesta obra sigui exclusiva per a l'estudi de la consciència del poema en C. RIBA, constitueix, però, un lloc privilegiat des del qual aquest estudi es pot emprendre amb especial eficàcia. Mai en tot el curriculum poètic d'aquest autor no ha assolit el llenguatge una tan gran consciència d'ell mateix com en aquest primer llibre.

Hem volgut prescindir també de les idees sobre poesia que trobaríem en les obres en prosa del RIBA crític (1). Com dèiem abans, la nostra reflexió es centra en el que podríem dir-ne la poematització de la poesia. Les citacions que fem dels passatges en prosa del mateix poeta no pretenen res més que aclarir el comentari dels poemes que hem escollit.

Essent la unitat que està per sota algunes poesies de RIBA el que en el nostre estudi volem explicitar — una unitat anterior als mateixos poemes i, fins a cert punt, desconeguda pel mateix poeta —, aquest treball no és lliure del risc de faltar a l'objectivitat i, d'alguna manera, de violentar els poemes que comenta. Voldríem haver fet tot el possible per aconseguir aquesta objectivitat; el nostre ideal és l'absoluta transparència del comentari: fer veure millor el poema, ajudar a una més profunda comprensió de l'obra del poeta. Potser, però, el nostre estudi, fracassant en la seva aspiració d'objectivitat, haurà estat un episodi d'aquesta "vida ulterior" (2) que tot poema fa en els lectors i que ja no depèn del poeta, una petita part d'"allò que els poemes... s'han d'afegir... ells mateixos. Per un moviment de creixença que ja no dependrà de mi" (3). Si el nostre treball només fos això ja no ens sabria greu; ja no hauríem traït el poema, no hauríem sortit dels límits legítims de tot comentari poètic: ja no hauríem fet la nostra filosofia prenent peu en les *Estances* de RIBA, ni hauríem volgut amotillar uns poemes a un esquema mental nostre, anterior i independent d'aquests. Que és el que, de totes passades, voldríem haver evitat.

Com l'*Estança* 35, I, potser cap poema de Carles RIBA no seria un testimoni tan clar i explícit d'aquesta consciència de la paraula, que és el que

(1) Aquest tema el trobarà el lector estudiat en l'obra de J. TRIADÚ, *La Poesia segons Carles Riba*. Ed. Barcino, Barcelona 1954.

(2) Cfr. Pròleg a *Esbós de Tres Oratoris* - C. RIBA. Ed. Ossa Menor, Barcelona 1957, p. 9.

(3) Cfr. *ibid.*

ara ens proposem estudiar. Centrarem la nostra anàlisi en aquesta obra; és des d'ella que farem referència a les altres poesies que volem comentar.

Diu l'Estança:

Com el cabdill que amb peu alat
va passant entremig de sa gent adormida
i tusta gentilment a l'espatlla fornida
de cad'un dels que en son pensament ja ha triat;
i ells van alçant-se i prenen l'espasa pel combat;
així tu, Joia, te m'enmenes
de dins el pit covard els mots com un estol;
dia i nit fórem junts i els reconec a penes;
dormiren munts, fins ara que deixen mon redol
amb una estranya música que fa un batec de vol.
Bé sé però sots ta bandera
quanta de força em robes; cada mot per mi era
un torrent de ma sang, set anys del meu voler.
I sempre la conquesta fugí davant de llur fe...
Joia, torna'm l'estol, torna'm el cant enlaira.
Sóc com el pare que jaquí
la fillada guerrerà i espera dalt la torre.
Buit de mon cant, en ya darrera els corre
mon daler: un dia encara ton manament diví
m'en prendrà més; com altres fills novençans de mi.

Després de la primera estrofa, que conté la metàfora — de tan bell regust homèric — que sosté plàsticament la totalitat del poema, trobem, al començament de la segona estrofa, un primer element: la Joia (4). La Joia és l'agent miraculós que posà en moviment el corrent poètic; és aquell toc de gràcia que fa convergir totes les forces de l'esperit en la producció del poema. És aquest un tema vell, el seu estudi a fons — que ultrapassa els límits materials i l'objecte propi del nostre treball — mereixeria una llarga reflexió metafísica, psicològica i, estètica. Se l'anomena també inspiració, gràcia, do dels déus segons PLATÓ. Ella és la que determina un estat de plenitud interior; ella és també la que el fa passar a paraula. Al seu diví imperi — el "manament diví" del penúltim vers de l'Estança, 35, I — està sotmès el poeta. La Joia és la veritable mare del poema: sense ella no hi ha Poesia; per això en aquest treball equiparem de vegades Joia amb Poesia. Si bé, estrictament, no podem afirmar la identitat entre una i l'altra, ens sentim autoritzats a aquesta substitució perquè la Joia és l'element principal, originant de la Poesia. Tot el que es faci abans de la Joia estarà exclòs de la Poesia; no serà més que retòrica, pura construcció verbal, enfilall de mots disposats en un ordre fred i mancat del batec de la gràcia, "inocent parencia",

(4) Per la un estudi de la Joia en les Estances de C. RIBA, *vid.* Estances 5, 12, 35, 41; 42 del llibre primer en les quals es menciona explícitament aquest element generador del poema. En altres estances el lector l'hi trobarà d'una forma implícita. *Vid.* també J. TRIADÚ, *op. cit.*, p. 34, així com les citacions del poeta que es troben en aquest capítol.

Tu que somrius darrera el vel
si taula et teníem parada,
amb dolç refús, oh sospirada
hostessa que baixes del cel.

En ma innocent parencia
jo aparellí pel teu regal
la flama del meu cor mortal,
el so de la paraula mia;
mes tu, divina, el braç estens:
com fou ma casa pobra, obscura,
fins que es poblava a ta natura:
sospirs, silenci i pensaments! (5)

versificació, potser només trista mimesis de la paraula roenta que un dia la Joia va alçar,

Tènueament mon cant declina:
els mots són tendres i perfets;
mes, febre viva, tu no hi ets,
tu no hi ets més, joia divina. (6)

No ens costaria gens trobar, en els Pròlegs que el mateix autor escrigué als seus llibres de poemes, el testimoni personal d'aquest diví tust que va posar en moviment el flux poètic. En el Prefaci a la segona edició de les *Elegies de Bierville* diu Carles RIBA:

Sorpresa i meravella fou per a mi el primer vers, nascut de sobte sencer i armat d'una exigència de continuació; sorpresa així mateix fou el silenci en què es va cloure inexorablement el darrer (7).

La Joia és aquella força que retorna els mots a aquella mena d'"edat d'or" de la paraula en la qual aquesta posseeix encara tota la força i tot l'esclat d'una primera *nominació* de les coses. Redimir la paraula del seu estat *prosaic* — un estat en el qual, per una mena de gravetat inherent al llenguatge, cau sempre la paraula, o, millor, com diu HEIDEGGER, es troba ja sempre caiguda —, lliurar-la d'aquesta decrepitud a què la redueix el seu ús diari — un estat en el qual el mot ja no és nominació originària sinó simple rèplica verbal de les coses, instrument de comunicació *sobre* les coses però *sense* les coses — és l'efecte de la Joia, la funció de la Poesia. Diu Carles RIBA:

Abans de parlar, haver vist, realment vist; haver viscut, intensament viscut, en plenitud de gràcia i de risc; haver sentit, apassionadament sentit, no sé si en el cap o en el cor, però en aquell moll profund de nosaltres mateixos on passat, present i futur componen llurs figures en una sola actualitat de

(5) *Estança* 23, I; estrofes 2, 3 i 4.

(6) *Estança* 42, I; estrofa 1.

(7) *Elegies de Bierville*. Prefaci a la Segona Edició. Ed. Ossa Menor, Barcelona 1951, p. XI.

destí, la consciència de la qual tendeix continuament a sortir de la seva penombra per prendre significació i forma en paraules (8).

Tornem a l'*Estança* 35, I. Fins ara la Joia que, "com el cabdill... amb peu alat", llança del pit del poeta els mots "com un estol..., amb una estranya música que fa un batec de vol" — el cant que fugia "batent ales" de l'*Estança* 41, I —.

La tercera estrofa estrena un nou pensament:

Bé sé però sots ta bandera
quanta de força em robes: cada mot per mi era
un torrent de ma sang, set anys del meu voler.
I sempre la conquesta fuig davant de llur fe...

La força dilapidant de la paraula! Del mateix es dol UNAMUNO quan, amb un to ben diferent — que ens parla de tota una altra tradició i tot un altre tarannà — diu:

Dios mío, este yo, ¡ay de mí!,
se me está yendo en cantares (9).

El poeta sent el toc diví de la gràcia que li roba els mots, sent la necessitat irresistible del poema, i, no obstant, sent també aquest trist esbravament, aquesta dolorosa despesa. El que, d'alguna manera, tothom ha sentit un dia o altre després de parlar *des de dintre*: aquesta recança d'haver entregat quelcom de molt nostre, d'haver-ho perdut, fins a cert punt d'haver-ho empetitit, o convertit en retòrica i espectacle, potser.

Per què el poeta se sent com sagnat per la paraula? En què es basa la força dilapidant del llenguatge?

Per contestar aquesta pregunta caldrà que examinem amb detall algunes dimensions de la paraula. Comencem analitzant el seu aspecte limitador.

En l'*Estança* 31, I, hi trobem un vers, el vuitè, especialment aclaridor sobre aquest punt i que pot servir per centrar les nostres reflexions a l'entorn d'aquesta dimensió de la paraula:

Els mots — fites revesses en què la idea és closa...

En primer lloc se'ns diu aquí que en els mots s'hi troba *closa* la idea. Pot succeir que dintre del perfil significatiu d'una paraula no hi hagi ben bé aquell contingut de consciència que el poeta volia haver expressat; aquest podrà sentir sempre que ell volia haver *dit més*, que el poema s'ha quedat curt davant d'allò que ell intentava dir. En aquest sentit, fins a cert punt el poema serà el testimoni d'una frustració. El mateix RIBA, que

(8) *Mès els poemes*. L. Horta, editor. Barcelona 1957, p. 144, lin. 9-16. Citat per J. TRIADÚ, *op. cit.*, p. 9.

(9) Miguel de UNAMUNO, *Antología Poética*. Ed. Espasa-Calpe, Madrid 1959, p. 150.

sempre ha insistit tant en aquest "lent, coratjós i humil treball d'ofici" (10), assenyalant com una de les possibles comeses del comentarista o del crític la de "comparar els resultats presents amb els que en el curs del treball de composició han estat possibles" (11), és a dir, descobrir en el poema que és el poema que hauria pogut ser, assenyalant aquests elements negatius, aquestes clivelles, escriure la història d'aquesta frustració.

Per això els mots són "fites revesses". Una fita assenyalant el límit d'un terreny: aquí seria aquell límit pel qual la paraula "no diu més que", "solament diu". Per altra banda una fita pot ser també la marca que indica el lloc fins a on ha arribat un tret: en aquest cas la fita mostra el límit intern d'un anhel, ja no és solament un "des d'aquí ja no", sinó un "fins aquí sí". En tercer lloc la fita pot ser un senyal que marca les distintes fraccions d'un camí; en aquest cas tota fita fa referència a una fita anterior i a la següent, i indica un itinerari a seguir. Qualsevol que sigui el sentit que l'autor hagi volgut donar a aquesta paraula, no hi ha dubte que per a tots i cadascun d'aquests sentits podria valer la metàfora del vers que estem analitzant: tots ells parlen de la limitació, la necessària nosa —per això aquests mots són fites "revesses"— que, per a l'expressió d'una plenitud interior, són els mots. A això mateix sembla al·ludir el vers 14 de l'*Estança* 35, I, en la qual estem centrant les nostres reflexions (12):

I sempre la conquesta fuig davant de llur fe...

No obstant, les característiques lògiques de la paraula examinades fins ara només explicarien aquest sentiment de recança que expressa el vers que acabem de transcriure; el sentiment de no haver dit tot el que hom volia dir.

D'on ve però el fet que el poeta pugui sentir-se esbravat, dilapidat pels seus poemes?

Bé sé però sots ta bandera
quanta de força em robes: cada mot per mi era
un torrent de ma sang, set anys del meu voler.

Més amunt avançàvem una explicació d'aquest sentiment parlant d'una experiència que tots, un dia o altre, hem pogut tenir. Examinem ara més d'aprop aquesta impressió de pèrdua, de despesa, que té el poeta després del poema.

Els versos de UNAMUNO que citàvem abans continuen així:

pero mi mundo es así;
los seres se hacen estares.

El que el poeta ha viscut es converteix en *dit*. El poema està aquí, a punt per a ser contemplat pel poeta i pel lector. En el moment en què el

(10) Prefaci a la Segona Edició de les *Elegies de Bierville*. *Op. cit.*, p. 11, lin. 25.

(11) *Ibid.*, p. XV, lin. 10.

(12) La interpretació de J. TRIADÚ ens sembla ser també aquesta. *Cfr. J. TRIADÚ, op. cit.*, p. 35, lin. 8 i següents.

poema ha quedat deslligat de l'autor, quan la paraula, que en un principi fou expansió d'una plenitud, ha perdut el que podríem dir-ne la seva "càrrega interjectiva" i conserva solament la seva dimensió representativa, el poema es converteix per al poeta en una mena de mirall. El poeta ja no *viu, veu, es veu viure*. La plenitud interior se n'ha anat en poema, en la mesura en què vida dita i vida vista ja no és del tot vida viscuda.

Dios mío, este yo, ¡ay de mí!,
se me está yendo en cantares.

L'Estança 14, I, ilustra d'una forma especial el que estem dient. El poeta diu a l'amada que no el punyi a "fer report" — aquestes paraules tenen molta importància — del primer dia de l'amor; això retornaria el poeta al temps d'abans, quan la seva única senyora era la Mort. Tot el que sigui parlar de la plenitud de l'amor és objectivar l'amor, fer-ne tema de poema i, per tant, disoldre aquesta plenitud en paraules. L'amor és una nova paraula que *es diu* en el poeta, és la irrupció de quelcom de totalment nou que s'imposa en el poeta, destruint, en certa manera, el seu passat; inaugurant una nova llum i fent vanes totes les paraules d'abans (13). La paraula de l'amor — que vindrà després del silenci purificador de l'amor (14) —, la *parola nuova* de l'Estança italiana 13, I (15), ha de ser això, paraula de l'amor — genitiu subjectiu —, no paraula *sobre* l'amor: "report". Aquesta paraula faria de l'amor un tema, anivellaria l'amor amb tots els altres aconeteixements que el poeta contempla fora d'ell mateix amb aquesta visió *sub specie mortis* (16) exclosa de tota plenitud, tant més freda com més lúcida, que és precisament l'estat contra el qual arremet violent i victoriós l'amor.

(13) Cfr. *Estances* 13, I, vv. 2 i 4; 14, I, vv. 4, 5 i 6; 31, I, vv. 8-11; 32, I; 12, II.

(14) En les *Estances* — que, fonamentalment, almenys en el seu primer llibre, són un recull de poemes amorosos — el moment amor va gairebé sempre junt amb el moment silenci. És aquest un tema molt important per a l'estudi de les *Estances*, del qual en aquesta nota només podem donar-ne un esquema.

L'amor, com a revelació i llum absolutament nova, és una nova paraula que *es diu* en el poeta. Aquesta paraula, que comporta goig, plenitud i una mena de suspensió de totes les forces de l'ànima, té com a primer efecte poètic el silenci dels vells cants. (Cfr. Est. 8, I, v. 1; 13, I, v. 2; 27, I, v. 9; 30, I, última estrofa; 31, I, vv. 10 i 11.)

Després, aquest amor que haurà canviat el rumb que duia abans la paraula del poeta — és a aquest fenomen al que pot al·ludir l'Estança 26, I — farà néixer una nova paraula; però aquesta serà la paraula de l'amor, mai la paraula *sobre* l'amor.

Aquest naixement de la paraula nova de l'amor el trobem clarament i breu expressat en la bella *Estança italiana* 13, I

Bacio soave, amor, tua prima prova,
ch'ogni pensiero m' scosse nella mente:
or tu, di questa muta angoscia ardente,
fanne mia pace e mia parola nuova.

(15) Vid. nota anterior.

(16) Com en la nota 14 apuntem aquí un podríem dir-ne "tema satèl·lit" del que en aquest article estem estudiant. El lector del primer llibre de les *Estances* no trigarà a adonar-se que, de la mateixa manera com la plenitud de l'amor i del goig congria el silenci, foragita també la presència de la Mort i del pas del temps. (Cfr. Est. 11, I, primera estrofa; 18, I; 19, I, primera estrofa; 12, II, última estrofa, i 31, II.) Vistos en el seu conjunt, en els poemes del primer llibre d'*Estances* hi trobem un apassionat flux i reflux que es mou entre aquests dos pols: amor-eternitat-moment-goig-silenci, per una banda, i temps-mort-dolor-paraula, per altra.

Diu l'Estança 14, I:

Cap hoste al pensament tan dolç, com el record
del dia que em mostrà la sospirosa via

Amor, primerament — oh de mos dies, dia! —

amb una errabunda follia

de deixar el temps enrera del meu córrer més fort.

No posà en tu, oh via, ses monjoies la Mort.

T'obries dins ma pensa: jo l'he peregrinada

— guiava Amor — com una contrada inexplorada.

Ha estat una joia callada,

platxèria secreta i rica del record.

¿Com ara, Amor, oh guia, em punys a fer report

de ma joia en un vers que bellament l'agenci,

quan només de sonar ma veu dins mon silenci

ja m'apar que el doll recomenci

dels dies que ma única mestressa fou la Mort?

Hi ha, per altra banda, la vessant *collectiva*, social, del llenguatge que explica també aquesta impressió de pèrdua que el poeta sent després del poema. Les paraules amb les quals el poeta expressa un estat de plenitud interior no són mai exclusives del poeta, són les paraules d'una *collectivitat*, les paraules d'una tradició. Si bé, en realitat, la paraula com a propietat exclusiva d'un sol home, essent la paraula una entitat essencialment social, és un contrasentit, hi ha una gran distància entre la paraula *en* el poeta i la paraula *en* la *collectivitat* (17). Doncs bé, el poema, ultra ésser l'objectivació d'un estat interior, per la seva funció social, és el pas que la paraula fa de l'àmbit personal i íntim del poeta a l'àmbit d'una *collectivitat*. El poema, testimoni d'una aventura personal, és també, d'alguna manera, producte per a ús *collectiu*. Per l'essencial element de indeterminació significativa del mot — més tractant-se del mot en el poema —, així com per la cadena d'associacions que tota paraula pot posar en moviment en el lector, es donarà el fet que cadascú podrà, dintre d'uns límits, modalitzar el poema d'una manera distinta, viure en ell una aventura personal que pot molt bé no coincidir totalment amb la del poeta. Carles RIBA ha sentit molt a fons aquesta servitud de la paraula escrita que, d'alguna manera, surt de la propietat del poeta i passa a ser patrimoni d'una comunitat. El Pròleg del mateix RIBA a *Esbós de Tres Oratoris*, del qual abans hem citat de pas unes paraules, comença així:

Cal, lector, que a la teva bona fe jo m'avanci amb la meva. Que no intenti de dir còmodament en un prefaci allò que els poemes als quals t'acostes s'han

(17) Estrictament parlant, tampoc podem dir que hi hagi una aventura interior, particular i exclusiva del poeta. Tota experiència espiritual fonda té necessàriament una dimensió *collectiva* que, per molt íntima i secreta que aquesta experiència pugui semblar, la lliga a una tradició i a un món. No obstant la distància entre l'experiència *en* el poeta i la mateixa experiència *en* els lectors serà encara molt més gran que en el cas de la paraula *en* el poeta i la paraula *en* els lectors.

d'afegir, si de cas, ells mateixos. Per un moviment de creixença que ja no dependrà de mi (18).

Tornem a l'Estança 35, I. Els dos últims versos introdueixen un element nou:

... un dia encara ton manament diví
m'en prendrà més, com altres fills novençams de mi.

Repetim breument algunes reflexions que feiem més amunt. La Joia és la veritable mare del poema; sense ella el poeta es troba deshabitat i buit.

com fou ma casa pobra, obscura
fins que es poblava a ta natura:
sospirs, silenci i pensaments!

Sense la Joia el poema no pot ser res més que mera construcció verbal.

els mots són tendres i perfets;
mes, febre viva, tu no hi ets,
tu no hi ets més, joia divina.

Doncs bé, aquesta gràcia és alhora un destí ineludible. La Joia que ha convertit en mot "un torrent de ma sang, set anys del meu voler", que morint en aquest infantament — "però la joia morí en el combat", diu l'Estança 41, I, que després examinarem amb més detall — ha disolt; fins a cert punt, en poema el que era vida i plenitud; per una mena d'implacable llei divina a la qual està sotmès el mester poètic, tornarà un dia a endur-se "nous fills novençams" del poeta. Aquest mateix serà el que, sabent inclús els estralls que l'arribada de la Joia ha de fer en ell, esperarà el seu retorn.

No per morir, joia divina:
sota l'or, tímid d'un estel
jo esperaré el retorn fidel
del cant roent que ara declina (19).

Es ara, després dels passos que ha seguit la nostra reflexió, quan podem entrar de ple en el fons de l'essència fonamentalment dialèctica del dir poètic. Per comprendre aquesta tensió cal que entenguem bé i fem presents simultàniament els dos pols entre els quals es lliure aquesta lluita.

Per una banda tenim el fet que, per al poeta, cap estat de plenitud interior no troba el seu acompliment fins que, gràcies al diví toc de la Joia, no passa a poema. La paraula és el destí i el terme d'aquest estat interior; el mateix RIBA anomena "penombra" aquest estat fins que no ha

(18) Pròleg a *Esbós de Tres Oratoris*. Ed. Ossa Menor, Barcelona 1957, p. 9.

(19) Estança 42, I, última estrofa.

pres “signe i forma en paraules” (20). Aquest “torrent de ma sang” i aquests “set anys del meu voler” no són res pròpiament —*poèticament*, almenys— abans del poema. És en la paraula, i només en ella, on aquest fluir interior, vague i indefinit (21), troba els seus límits i la seva entitat. Només hi ha Poesia quan hi ha poema. En la carta a Paulina CRUSAT, que serveix de Pròleg a l'*Antologia* de poemes de C. RIBA, publicada, en homenatge al seu autor, en edició bilingüe, per la revista “Insula” (22), diu el mateix poeta:

Quiero decir que considero a la poesía vaga, común, insidiosa e incluso peligrosa, hasta que por una victoria del poeta no toma forma en el poema (23).

L'ofici del poeta és *parlar*, no solament *sentir*.

Fins aquí el primer pol de la dialèctica.

Per altra banda, el poema. Aquest, producte del trànsit fugaç de la Joia, no és mai res més que això, producte —monument, si es vol, “triomf d'un dia” (24)— d'un instant de divina il·luminació, testimoni d'un llampec de la gràcia. Però mai el poema no podrà ser provisió feta, mai no podrà valer com a substitutiu de la Joia —que, per altra banda, és l'element poètic del poema— que el va engendrar; mai el poeta no trobarà en el poema que avui posseeix la Joia d'antany que un dia el portà a la llum,

Fons sense temps dels anys, versos inerts, mirall
on inclino un silenci que fou gest, que voldria
recordar-se i perfer-se —oh mai feliç treball!
Vague d'atzars em cerco en el triomf d'un dia.

diu Carles RIBA en la primera estrofa de l'*Estança* 34, II, “Versos meus d'altre temps”. El poeta no pot retrobar la Joia en el poema, ni ha de voler-ho. En la Nota a la Tercera Edició de les *Elegies de Bierville* diu el mateix poeta:

“Un dia, per néixer (les *Elegies de Bierville*) em demanaren tota la meua vida; els la vaig donar, però no creia ni crec que mai els hagi de consentir que me l'omplin” (25).

El més que el poeta pot fer és, com a lector de la seva obra, trobar, a través dels seus poemes, una comunió passiva amb la Joia —amb la Joia que engendrà el poema, així com amb totes les ressonàncies *joioses* que el poema pugui suscitar ulteriorment—; ara serà però en tant que poeta-lector —tot

(20) *Vid.* nota 8.

(21) Aquí el terme paraula no vol dir necessàriament llenguatge escrit o parlat; aquest terme val aquí pel concepte agustinà de “paraula interior”. No obstant, mentre en l'home aquesta paraula no sigui encara llenguatge comunicable no podem dir que hi hagi pròpiament poeta; falta l'element social inherent a la plenitud d'aquest mester.

(22) Carles RIBA, *Obra poètica. Antologia*. Texto original y traducciones castellanas. Insula. Madrid 1956.

(23) *Op. cit.*, p. 9, lin. 15-17.

(24) *Estança* 34, II, v. 4.

(25) Nota a la Tercera Edició de les *Elegies de Bierville*. *Op. cit.*, p. 9, lin. 17-19.

autèntic lector de poesia ha de tenir quelcom de poeta —, no en tant que poeta escriptor. Una autèntica lectura poètica ha de ser sempre, d'alguna manera, un reviuire el seu procés de creació. El Pròleg a la segona edició de les *Elegies de Bierville* acaba:

... ara que per primera vegada surten en edició pròpiament dita a trobar un públic. Un públic de catalans que viuen a l'exili o en expatriació. Per un com ells foren escrites un dia; puguin alguns d'ells estimar-s'hi, com s'hi estimà ell mateix (26).

La Joia no és l'hoste del poema, un poema *ha nascut per* la Joia, aquesta només *ha passat* a través d'ell. La nostra lectura haurà reeixit en la mesura en què haguem descobert aquest pas de la Joia. En cap poema com en l'*Estança* 41, I, es fa tan explícitament matèria poètica d'aquesta entitat fugissera de la Joia, d'aquesta impossibilitat d'empresonar-la en el poema i d'aquesta necessitat de cercar la Poesia fora del poema.

Si batent ales mon cant et fugia
—tu que en volies tancar el vol ardit—
cerca en ton pit l'arrecerada via
per on passà la trement melodia,
i en el ressò trobaràs el sentit
—tu que en volies tancar el vol ardit.

Mon cant volguè encativar ma gaubança;
morí la joia en l'estrenu combat.
Si el cant no mou dins ton pit cap frisança,
tu però escolta-hi, i la recordança
et dictarà la fervent veritat.
— Però la joia morí en el combat.

El poema, objectivació, producte a mercè d'una collectivitat, entitat deslligada immediatament del seu autor, i invitant aquest a cedir a una temptació de narcisisme, i, per tant, a envilir-se en allò en què precisament havia volgut "ser més" (27). Abans hem dit que només hi ha Poesia quan hi ha poema, evitant intencionadament dir que només hi ha Poesia *en* el poema. Aquest, ho vèiem abans, no és mai l'estoig on *es trobi* la Poesia: la Poesia ha passat per ell, com un corrent vital; ha circulat pels seus versos (28). La Poesia no és una entitat estàtica que puguem trobar *en* un lloc, sinó quelcom que pertany a la dinàmica de l'esperit. La Poesia *viu* només en aquest llampec de la gràcia que engendra el poema, en aquest

(26) Prefaci a la Segona Edició de les *Elegies de Bierville*. Op. cit., p. XV, lin. 15-17.

(27) Cfr. *Carta a Paulina Crusat*. Op. cit., p. 11, lin. 13.

(28) Es tenint en compte això com entendrem del tot aquells versos de l'*Estança* 41, I

... cerca en ton pit l'arrecerada via
per on passà la trement melodia,
i en el ressò trobaràs el sentit.

Si el cant no mou dins ton pit cap frisança
tu però escolta-hi, i la recordança
et dictarà la fervent veritat.

vector — “...e io coll'arco” és el lema que Carles RIBA escollí per al seu primer llibre d'*Estances* — que va d'un estat de plenitud a un poema que l'expressa.

El prec que el poeta fa a la Joia,

Joia, torna'm l'estol, torna'm el cant enrera,

serà fruit només d'un moment de desconhort. El poeta no vol res del que la Joia li llevà,

...no vull jo re del que em fugí al vent
dels folls dalers,

dirà en l'*Estança* 39, I. Del poema al poeta només n'hi restarà la riquesa d'haver-s'hi empobrit i el coratge de seguir-se empobrint en nous poemes (29). Com els “nauxers d'aventura” de l'*Estança* 24, I (30), el poeta, sota el manament diví i indefugible de la Joia, anirà d'un cant a l'altre sense ancorar la seva nau en cap port, sense escriure mai el poema últim i definitiu; travessant les zones de purificació i renovació, els silencis imposats per una nova revelació — l'amor, en les *Estances*; l'exili, en les *Elegies de Bierville* — que atorgarà al poeta el do d'una paraula nova, complint aquest seu mester diví, alhora glòria i servitud, que consisteix en parlar.

És entre aquests dos extrems on es lliure la lluita: el “torrent de ma sang”, els “set anys del meu voler”, per una banda, i el poema, “triomf d'un dia”, per l'altra.

És aquest dolor i aquesta consciència de la paraula el que, en els poemes que acabem de llegir, trobem, reduplicativament, convertits en objecte de poema; és a dir, com a plenitud de dolor i consciència del llenguatge, convertida, per obra de la Joia, en poema del poema. Al seu torn amb tota la glòria i la grandesa, i la indigència i els perills de tota paraula escrita.

(29) Sobre el tema de l'enriquiment en la pobresa del donar — element fonamental en l'ideari de C. RIBA —, cfr., entre altres passatges, *Est.* 39, I; *Elegia* II, especialment v. 14; *Salvatge Cor*, I; *Oratori del Fill Pròdig*, VI, vv. 79-144.

(30)

Hem estat com la gent nada a la riba erma

davant l'innumerable somriure de la mar;
la gran temptació a poc a poc desferma
les voluntats ardides del trist costum avar.
I un dia se'ls enduu, com d'una revolada,
ells, amb els seus records, els seus déus i els seus cants,
per si descobriren una terra daurada
enllà de les tenebres profundes i onejants.
Davant l'esguard errívol dels nauxers d'aventura
la verge mar es pobla d'illes amb ports fidels;
mes cap dolçor terral no iguala llur fretura:
sempre demanen una ruta als estels.
I més s'estimen la infinita mar deserta,
i els vents que s'escometen pels volubles camins;
de la sonora lluita la nau son vol concerta:
tal nostra vida, Amor, d'un combat de destins.